

Organizovaná zločinecká skupina

Zdeněk Koudelka*

Summary

The article "Organized criminal group" deals with criminal law treatment of organized crime. It points to the possibility of abuse of this institute by the police and the public prosecutor's office. Statistics show that the public prosecutor's office is often the case with organized crime groups unsuccessful in the courts.

Key words: organized criminal group.

Anotace

Článek se zabývá trestněprávní úpravou postihu organizované kriminality. Poukazuje na možnost zneužití tohoto institutu policií a státním zastupitelstvím. Statistické údaje dokazují, že často je státní zastupitelství se svým hodnocením údajné činnosti jako organizované zločinecké skupiny neúspěšné u soudů.

Klíčová slova: organizovaná zločinecká skupina.

Organizovaná zločinecká skupina je právní pojem, který byl do našeho právního řádu zaveden pod velkými vizemi boje proti organizovanému zločinu, ale bývá užíván i jako velmi ohebná součást skutkové podstaty trestného činu. Může být využíván k zvyšování případné horní hranice hrozícího trestu odnětí svobody pro účely podpoření důvodnosti útěkové vazby. Například k nevazebním trestným činům je doplněno stíhání za zločin účasti na organizované zločinecké skupině. Tím je pak vůči obviněnému umožněno uvalení vazby pro stejné jednání s tím, že kdyby nebylo páčáno v rámci organizované zločinecké skupiny, vazba by nebyla možná, zatímco v případě páčání v rámci údajné organizované zločinecké skupiny již uložení vazby možné je ve formě vazby útěkové, kdy prý podle státního zastupitelství hrozí odsouzení k vysoké sazbě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Protože dané stíhání může být státním zastupitelstvím účelově uplatněno, je povinností soudu tomu předejít a zvlášť zhodnotit, zda jsou naplněny předpoklady takového stíhání v případech, kdy vlastní trestná činnost neumožňuje vazební stíhání anebo by nehrozil takový trest, který by odůvodňoval útěkovou vazbu. Soud musí posoudit, zda není státním zastupitelstvím užíváno toto další rozšíření trestního stíhání za účelem vymoci si vazební stíhání obviněného. Je zde prostor pro aktivní obhajobu.

1. Vývoj zákonné úpravy

1.1. Zločinné spolčení

Zákonná úprava organizovaného zločinu se v právním řádu Čech, Moravy a Slezska objevila novelou trestního zákona v roce 1995, která obsahuje zákonnou definici zločinného spolčení a související novou skutkovou podstatu trestného činu účasti na zločinném spolčení.¹ Od 1. 9.

* Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D. Ústav práva Vysoké školy Karla Engliš Brno. Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity. zdenek.koudelka@mail.muni.cz. Děkuji za pomoc a podklady Mgr. Pavlu Kandalcoví, Ph.D., odbornému asistentovi na Katedře ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

¹ § 89 odst. 20 (od 1. 11. 1998 odst. 17) a § 163a trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění zákona č. 152/1995 Sb. a č. 148/1998 Sb.

1995 definoval zločinné spolčení jako „*společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na dosahování zisku soustavným pácháním úmyslné trestné činnosti*“. Trestného činu účasti na zločinném spolčení se dopustil, kdo „*založí zločinné spolčení, nebo kdo se činnosti takového spolčení účastní, anebo kdo zločinné spolčení podporuje*“.

Dle důvodové zprávy k výše uvedené novele bylo k postihu pachatele pro trestnou činnost spáchanou ve prospěch zločinného spolčení vyžadováno, aby každý ze znaků skutkové podstaty byl bezpečně prokázán.² Při absenci jediného znaku skutkové podstaty se nemohlo jednat o zločinné spolčení, v takovém případě by se jednalo pouze o organizovanou skupinu. Kumulativní znaky zločinného spolčení:

- a) společenství více osob,
- b) vnitřní organizační struktura,
- c) rozdělení funkcí,
- d) dělba činností,
- e) zaměření na dosahování zisku,
- f) soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.

S účinností od 1. 7. 2002 bylo pod vlivem teroristických útoků v New Yorku 11. 9. 2001 ze znaků zločinného spolčení vypuštěno zaměření na dosahování zisku,³ čímž se umožnilo použití zločinného spolčení k postihování terorismu.

1.2 Organizovaná zločinecká skupina

Trestní zákoník od 1. 1. 2010 opustil pojem *zločinné spolčení* a přešel k označení *organizovaná zločinecká skupina*.⁴ Definice pojmu však kopírovala definici zločinného spolčení po úpravách z roku 2001 a rovněž z důvodové zprávy plyne, že nový pojem má být vykládán stejně jako předcházející *zločinné spolčení*, včetně vazeb na judikaturu. K opuštění pojmu *zločinné spolčení* došlo, protože organizovaná zločinecká skupina lépe odpovídá pojetí organizovaného zločinu dle mezinárodních dokumentů.⁵ Druhý zásah do definice organizované zločinecké skupiny nastal s účinností od 1. 2. 2017,⁶ kdy místo "*společenství více osob*" bylo stanoveno "*nejméně tři trestně odpovědných osob*", což fakticky jen kopírovalo soudní judikaturu.

2. Účast na organizované zločinecké skupině

Dle skutkové podstaty trestného činu **účasti na organizované zločinecké skupině** se dopustí ten, kdo založí organizovanou zločineckou skupinu, účastní se na její činnosti nebo ji podporuje. Přičemž je vyžadováno společenství nejméně tří osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, která je zaměřena na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti.⁷

² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona měnící trestní zákon. Zvláštní část k bodu 10 (§89). Dále i k bodu 13 (§ 163a, 163b). Tisk Poslanecké sněmovny 1675, 1. volební období 1993-96. <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t167500b.htm>

³ Zákon č. 134/2002 Sb.

⁴ § 129 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. v původním znění a ve znění zákona č. 455/2016 Sb.

⁵ Úmluva Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu z 15. 11. 2000.

⁶ § 129 trestního zákoníku ve znění zákona č. 455/2016 Sb.

⁷ § 129 a 361 odst. 1 trestního zákoníku.

Trestní zákoník zná jako přitěžující okolnost **organizovanou skupinu**,⁸ kterou nedefinuje. Vymezení pojmu je záležitostí soudní judikatury. Organizovanou skupinou se dnes rozumí sdružení více osob, v kterém je provedena určitá dělba úkolů mezi jednotlivé členy sdružení a jehož činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností, což zvyšuje úspěšnost trestného jednání a tak jeho škodlivost a závažnost.⁹ Organizovaná skupina nemusí mít trvalejší charakter, o organizovanou skupinu se může jednat i v případě jednorázového trestného činu.¹⁰

Organizovaná zločinecká skupina se od organizované skupiny odlišuje pevnější organizační strukturou a zaměřením na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti. U organizované zločinecké skupiny je jako jeden ze znaků vyžadována vnitřní organizační struktura, která je charakterizována vztahy nadřízenosti a podřízenosti, relativní stabilitou a přísným dodržováním pravidel (kodex organizace), včetně utajení organizace, její struktury i akcí. Nestačí pouhá dělba úkolů mezi členy skupiny. Musí jít o společenství stálé, a ne utvořené ad hoc za účelem spáchání jednoho nebo dvou činů, přičemž již při založení organizované zločinecké skupiny je zde záměr soustavně páchat úmyslnou trestnou činnost. Páchání trestné činnosti lze považovat za soustavné, jestliže jednotliví pachatelé trestné činnosti ve prospěch organizované zločinecké skupiny jednají nepřetržitě a pravidelně po delší dobu, nebo, když navazují na předchozí obdobně páchanou trestnou činnost. Soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti bývá např. obchod s narkotiky, nelegální hazard, prostituce, krádeže, zvláště automobilů.¹¹ V případě ovlivňování svědků může být organizovaná zločinecká skupina užita jen, pokud se skupina osob dohodne, že se bude zaměřovat na ovlivňování svědků dlouhodobě a například jej bude dále nabízet. Nejde o organizovanou zločineckou skupinu, jde-li jen o případné jednorázové ovlivnění důkazu. Zde chybí znak soustavnosti, který musí být přítomen již při zakládání organizované zločinecké skupiny. Zákonodárce váže postih organizované zločinecké skupiny na závažnost páchané trestné činnosti a její rozsah.

Zakladatelem organizované zločinecké skupiny je osoba, která iniciuje její vznik a dohodu, včetně konkludentní, která vede ke vzniku skupiny. Již při zakládání zločinecké organizované skupiny musí úmysl pachatele obsahovat cíl soustavně páchat trestnou činnost. Nebo pachatel musí vědět, že spolčení může být organizovanou zločineckou skupinou a je s tím srozuměn.

Nejvyšší soud judikoval,¹² že k naplnění zákonného znaku spočívajícího v zaměření „na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti“ není třeba, aby společenství více osob, které tvoří organizovanou zločineckou skupinu, skutečně spáchalo větší počet úmyslných trestných činů, tj. aby se soustavně dopouštělo trestné činnosti, ale postačí, jestliže bylo zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti, tj. že soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti bylo smyslem a podstatou jeho existence.

3. Statistika a aplikace

Informace o aplikaci původního zločinného spolčení - organizované zločinecké skupiny přinesl výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který v období 2000-09 monitoroval tuto trestnou činnost.¹³ Přitom v letech 1995-97 nebyl za tento trestný čin stíhán

⁸ § 42 odst. o) trestního zákoníku.

⁹ Rozhodnutí R 53/1976-II. a R 45/1986.

¹⁰ PAVEL ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání Praha, C. H. Beck, 2012, s. 568-569.

¹¹ PAVEL ŠÁMAL a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání Praha, C. H. Beck, 2012, s. 1375-1378.

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu TR NS 67/2010-T 1298.

¹³ MIROSLAV SCHEINHOST. Jak je v praxi využíván § 361 TrZ o účasti na organizované zločinecké skupině? *Trestněprávní revue* 11/2011, s. 315-321, Praha C.H.Beck, ISSN 1213-5313.

nikdo.¹⁴ Za období 1998-2004 byly údaje čerpány z prací Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, které však nepodávají informace o všech sledovaných ukazatelích. U určitých údajích se za období 2005-07 vyskytly rozpory mezi statistikou Ministerstva spravedlnosti a jinými prameny. Tyto malé rozdíly byly v jednotkách a neovlivňují celkový obraz - v případě rozdílu je v tabulkách dána přednost údajům ze statistik Ministerstva spravedlnosti. Údaje o organizované zločinecké skupině v letech 2010-16 jsou použity ze statistik Ministerstva spravedlnosti.

Statistické údaje Ministerstva spravedlnosti z přípravného řízení včetně podání obžaloby vychází z evidence státního zastupitelství, ostatní údaje z evidence soudů. Jsou členěny podle kalendářních roků, přičemž je nutné vzít v úvahu, že soudy řeší věci z předchozích let a o řadě obžalob nerozhodly v roce jejich podání. Statistika nezahrnuje mimořádné opravné prostředky řešené Nejvyšším soudem.

Účast na zločinném spolčení 1998-2009 dle § 163a trestního zákona¹⁵

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Stíháno osob	16	36	42	75	97	96	126	181	118	78	87	75
Zastaveno státním zástupcem	-	-	-	-	-	-	-	2	1	2	5	11
Přerušeno	-	-	-	-	-	-	-	1	1	6	1	2
Obžalováno	0	36	40	59	94	96	117	178	116	70	81	62
Odsouzeno	0	1	0	2	0	5	10	9	21	15	33	17
Zproštěno	0	-	-	-	-	-	-	7	17	1	32	28
Zastaveno soudem	0	0	2	11	2	0	6	1	2	3	0	6
Nepodmíněný trest	0	-	0	-	0	-	-	7	12	4	16	9

Organizovaná zločinecká skupina 2010-2016 dle § 361 trestního zákoníku¹⁶

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stíháno osob	11	42	41	28	41	32	28
Zastaveno státním zástupcem	0	0	0	2	1	1	0
Přerušeno	0	0	0	0	1	0	0
Obžalováno	11	42	37	26	39	31	28

¹⁴ MARTIN CEJP: *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. ISBN 978-80-7338-105-9, s. 16.

¹⁵ Ročenky kriminality 2006-08 s daty za roky 2005-07. Statistická ročenka kriminality 2008-09. Ministerstvo spravedlnosti <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>. Za předchozí roky využity data z prací: MARTIN CEJP: *Vývoj organizovaného zločinu na území České republiky*. ISBN 978-80-7338-105-9, s. 16. MIROSLAV SCHEINHOST. Jak je v praxi využíván § 361 TrZ o účasti na organizované zločinecké skupině? *Trestněprávní revue* 11/2011, s. 315-321, Praha C.H.Beck, ISSN 1213-5313.

¹⁶ Statistická ročenka kriminality 2010-16. Ministerstvo spravedlnosti <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Odsouzeno	0	0	0	12	8	9	0
Zproštěno	0	0	0	14	1	0	0
Zastaveno soudem	0	0	0	1	0	0	0
Nepodmíněný trest	0	0	0	10	4	9	0

Z tabulek vyplývá zásadní rozdíl mezi počtem osob stíhaných a odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V letech 2000 až 2009 se přitom jednalo pouze o 19 případů, které se dle obžaloby týkaly zločinného spolčení, z toho ve dvou případech se jednalo pouze o uznání rozhodnutí zahraničního soudu a ve dvou případech soud vůbec neakceptoval posouzení trestné činnosti jako zločinného spolčení a pachatele odsoudil bez použití § 163a trestního zákona.¹⁷ Trend velkého rozdílu mezi počtem stíhaných a odsouzených a zvláště k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je trvalý a nelze vysledovat žádnou tendenci ke změně.

4. Závěr

Státní zastupitelství dlouhodobě nesprávně v přípravném řízení rozpoznává, kdy se jedná o organizovanou zločineckou skupinu. Přičemž nelze využít ani úmysl z důvodu snahy po uvalení vazby. K odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině dochází ojediněle.

Z hlediska obhajoby je nutné se soustředit zvláště na obvinění z účasti na organizované zločinecké skupině tehdy, když vlastní jednání obviněného je hodnoceno jako trestný čin, za který by nebylo možné uvalit na obviněného vazbu, nebo obvinění z účasti na organizované skupině podstatně zvedne hrozící horní hranici trestu odnětí svobody a státní zastupitelství s odkazem na tuto skutečnost navrhne útekovou vazbu z důvodu hrozícího vysokého trestu odnětí svobody. V daných případech je nutné uplatnit důsledně námitku, že nejsou splněny kumulativně všechny znaky organizované zločinecké skupiny, případně jde jen o organizovanou skupinu, což je pro obviněného výhodnější.

¹⁷ MIROSLAV SCHEINHOST. Jak je v praxi využíván § 361 trestního zákoníku o účasti na organizované zločinecké skupině? *Trestněprávní revue* 11/2011, s. 315-321, Praha C.H.Beck, ISSN 1213-5313.